

лення наявності або відсутності достатніх даних, що вказують на ознаки злочину.

Подальші розвідки у напрямку дослідження питань розслідування злочинів, передбачених ст. 197¹ КК України, можуть бути спрямовані на удосконалення наведених рекомендацій, розроблення наукових і практичних рекомендацій щодо алгоритмів дій слідчого в типових ситуаціях, організаційних заходів розслідування, тактики окремих слідчих дій тощо.

Список літератури: 1. Дудоров О. І. Кримінально-правова характеристика самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва / О. І. Дудоров, М. І. Мельник // Вісник Верховного Суду України. – 2007. – № 12. – С. 29–36. 2. Носік В. В. Самовільне зайняття земельних ділянок: теорія і практика / В. В. Носік // Земельне право України : щомісяч. журн. – 2006. – № 5. – С. 47–58. 3. Шульга А. М. Проблеми відповідальності за самовільне зайняття земельних ділянок / А. М. Шульга // Земельне право України : щомісяч. журн. – 2006. – № 1 [електронна версія]. – С. 65–70.

Надійшла до редколегії 10.03.2009

УДК 343.3

В. Г. Кундеус

ОБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ ВИКРАДЕННЯ МАЙНА У ЗЛОЧИНАХ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

У рамках проблеми визначення видової категорії «викрадення майна» за чинним Кримінальним кодексом України розглянуто об'єктивні ознаки викрадення майна за складом крадіжки та грабежа, як злочинів проти власності. Встановлено та проаналізовано предмет викрадення, з'ясовано спосіб викрадення при вчиненні крадіжки та грабежу.

***

В рамках проблемы определения видовой категории «похищение имущества», по действующему Уголовному Кодексу Украины, рассмотрены объективные признаки похищения имущества по составу кражи и грабежа как преступлений против собственности. Определяется и анализируется предмет похищения, устанавливается способ похищения при совершении кражи и грабежа.

***

In the context of abduction concept definition problem according to Crime Code of Ukraine currently in force, objective signs of abduction in theft and robbery, as crimes against property, were reviewed.

Object of abduction is determined and analyzed, abduction manner during theft and robbery perpetration is established.

***

Кримінальний кодекс (далі – КК) України передбачає ряд злочинів, які вчиняються шляхом викрадення, що безпосередньо вказано у диспозиціях кримінально-правових норм, передбачених ст. 146, 185, 186, 188-1, ч. 3 ст. 234, 262, ч. 1 ст. 266, 297, 308, 312, 313, ч. 2 ст. 320, ч. 1 ст. 346, ст. 357, 410, 432, 444 КК. І хоча чинний КК України не містить визначення поняття «викрадення», усі випадки його вживання у перерахованих статутах охоплюються родовою категорією «викрадення» і поряд з індивідуальними

особливостями різних складів злочину їм властиві спільні загальні об'єктивні ознаки у виді специфіки діяння і предмета посягання.

У злочинах проти власності викрадення чужого майна прямо передбачене у крадіжці (ст. 185 КК) та грабежі (ст. 186 КК), і виходячи із об'єкта та предмета, утворює видову категорію «викрадення майна».

Слід вказати, що крадіжка і грабіж до набрання чинності КК України 2001 року охоплювалися категорією «розкрадання», до якої входили, крім цих, розбій, шахрайство, привласнення, розтрата, розкрадання шляхом зловживання службовим становищем, та, з деякими особливостями, вимагання.

Встановлення видових ознак викрадення майна у злочинах проти власності може забезпечити як правильне розуміння цих ознак під час застосування різних норм про відповідальність за вчинення злочинних діянь, пов'язаних з викраденням майна, так і може бути теоретичною основою для законного і обґрунтованого вирішення питань кваліфікації цих злочинів.

Свого часу дослідженням і опрацюванням злочинів, що вчинялися шляхом викрадення майна, займалися М. І. Бажанов, Г. М. Борзенков, В. О. Владимиров, Л. Д. Гаухман, М. А. Гельфер, В. П. Ємельянов, М. Й. Коржанський, Л. М. Кривоченко, Г. А. Крігер, П. С. Матишевський, М. І. Мельник, А. О. Пінаєв, М. С. Таганцев, С. А. Тарарухін, І. Я. Фойницький та ін. Проте, більшість наукових досліджень було здійснено ще у радянські часи. Сучасні ж дослідження злочинів проти власності розгортаються переважно або у площині складу злочину, або з позиції їх кваліфікації. При цьому замало уваги приділяється визначенню їх видів та встановленню їх спільних ознак. Тому в цій статті зроблено спробу визначити об'єктивні ознаки викрадення чужого майна як видової категорії, на підставі розгляду ознак крадіжки та грабежу як злочинів проти власності.

Відповідно до КК України, крадіжка – це таємне викрадення чужого майна (ст. 185 КК), грабіж – відкрите викрадення чужого майна (ч. 1 ст. 186). Крадіжка і грабіж, утворюючи видову категорію викрадення майна, мають спільні об'єктивні ознаки. І першою об'єктивною ознакою викрадення в цих злочинах слід визнати його предмет.

У кримінальному праві як правило предметом злочинів проти власності називають майно, право на майно та дії майнового характеру. Чинний КК України предметом крадіжки (ст. 185) та грабежу (ст. 186) встановлює майно.

Разом із тим необхідно відзначити, що поняття майна, що дається у цивільному праві, відрізняється від поняття майна в кримінальному праві. Майном, згідно зі ст. 190 Цивільного кодексу (далі – ЦК) України, як особливим об'єктом вважаються: окрема

річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки [1]. Проте, у кримінальному законодавстві термін «майно» зазвичай вживається у більш вузькому значенні – як предмети матеріально-го світу, а майнові права позначаються поняттям «право на майно» і розглядаються як самостійні предмети злочинних посягань [2, с. 40]. Пленум Верховного Суду України в п. 2 своєї постанови від 25.12.1992 р. № 12 «Про судову практику в справах про корисливі злочини проти приватної власності» роз'яснив, що предметом посягань проти приватної власності громадян є майно, належне громадянам: жилі будинки, квартири, предмети домашнього господарства, продуктивна і робоча худоба, насадження на земельній ділянці, засоби виробництва, вироблена продукція, транспортні засоби, грошові кошти, акції, інші цінні папери, а також інше майно споживчого і виробничого призначення [3, с. 132]. Отже, у кримінальному праві під майном, як предметом злочинів проти власності, передбачених розділом VI КК України, розуміється сукупність речей (включаючи гроші й цінні папери), які характеризуються спеціальними ознаками фізичного, економічного (або соціального) і юридичного характеру:

1) юридична ознака – право на майно належить певному власнику або особі, якій воно на законній підставі ввірене, знаходиться у її веденні чи під її охороною, причому для винного майно є чужим; 2) економічна ознака – майно має становити певну матеріальну цінність, мати певну вартість (іноді цю ознаку називають соціальною, оскільки вона означає, що в майно вкладена праця людини, а цінність, вартість майна якраз і вимірюється цією працею); 3) фізична ознака – це предмети, речі, які можна вилучити, привласнити, спожити, пошкодити, знищити тощо [4, с. 104].

Отже, предметом крадіжки (ст. 185 КК) та грабежу (ст. 186 КК) є майно. Проте, цивільне законодавство України передбачає розрізнення понять, рухомого майна і нерухомого майна.

Згідно з ч. 3 ст. 181 ЦК України, рухомими речами є речі, які можна вільно переміщувати у просторі. До нерухомих речей (нерухоме майно, нерухомість), згідно з ч. 1 ст. 181 ЦК України, належать земляні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення [1].

Особливий характер володіння нерухомістю, пише І. А. Клепицький, проявляється у тому, що власник не може забрати річ із собою, як і несумлінний набувач. Особа, що неправомірно захопила нерухомість, залишається «прикутою» до місця правопорушення. Якщо вона сховається, то тим самим припинить свої неправомірні дії. Стосовно нерухомих речей можна говорити скоріше про придбані права на нерухому річ. Неправомірне придбання нерухомості можливе у результаті обернення

чужого майна на користь винного або другої особи тільки шляхом «придбання» (тобто оформлення) права на нерухому річ [5, с. 12].

Як вказував І. Я. Фойницький, тільки рухома річ може бути вилучена і пересунена з місця на місце, тобто викрадена [6, с. 166].

Таким чином, можна стверджувати, що нерухомість не є предметом крадіжки і грабежу, оскільки захоплення нерухомого майна (наприклад, квартири, землі) не свідчить про її викрадення у потерпілого.

Слід зазначити, що в КК ФРН, Швейцарії, Іспанії, Польщі, Грузії та інших країн прямо вказується на можливість крадіжки або грабежу тільки рухомого майна [7, с. 139, 142; 8, с. 170–172; 9, с. 76; 10, с. 186; 11, с. 213–216].

Отже, предметом крадіжки (ст. 185 КК) та грабежу (ст. 186 КК), як злочинів проти власності, є чуже рухоме майно.

Таким чином, першою об'єктивною ознакою викрадення у крадіжці й грабежі як злочинах проти власності є предмет викрадення – чуже рухоме майно. Права на майно та дії майнового характеру, які становлять предмет злочинів проти власності, до предмета викрадення не належать.

Слід сказати, що для крадіжки і грабежу характерна та обставина, що винний не володіє жодними правомочностями зі збереження, розпорядження, керування, або доставки майна. На відміну від розтрата, привласнення і заволодіння майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем (ст. 191 КК), характерною ознакою крадіжки (ст. 185 КК) та грабежу (ст. 186 КК) є те, що майно, яким заволодівають, не знаходиться у правомірному володінні або віданні винного.

«При всій різноманітності посягань, які можуть супроводжувати викрадення, – пише Г. А. Крігер, – характерною особливістю крадіжки є те, що майно у момент вчинення злочину перебуває в чьомусь володінні, а злодій, не володіючи ніякими правомочностями відносно даного майна, протиправно вилучає його, тобто поза і всупереч волі власника» [12, с. 100].

І навпаки, діяння може кваліфікуватися як привласнення чи розтрата лише у тому випадку, вказує М. І. Мельник, коли його предметом виступає майно, яке було ввірене винному чи знаходилося в його віданні, тобто воно знаходилося у правомірному володінні винного, який був наділений правомочністю щодо розпорядження, управління, доставки або зберігання такого майна [13, с. 481].

Тому в літературі зазначається, що правомірне володіння майном у випадках привласнення та розтрата – важлива ознака, що відрізняє їх від крадіжки [14, с. 59]. А межа між крадіжкою та привласненням чи розтратою зумовлена наявністю або відсутністю повноважень щодо майна, яке викрадається [15, с. 402].

Отже, на відміну від крадіжки та грабежу, у випадках незаконного заволодіння чужим майном шляхом привласнення і розтрати винна особа фактично володіє майном тому, що його довірено їй власником за власною волею.

Таким чином, можна визначити другу об'єктивну ознаку викрадення у крадіжці й грабежі – відсутність у особи повноважень відносно чужого майна.

Викрадення майна як діяння завжди виявляється у конкретних способах переміщення його предмета. Тому другою ознакою «викрадення» слід визнати спосіб переміщення предмета викрадення.

Пленум Верховного Суду України у п. 6 постанови від 25.12.1992 р. № 12 «Про судову практику в справах про корисливі злочини проти приватної власності» вказує, що крадіжка і грабіж пов'язані з вилученням майна [3, с. 133].

У літературі також переважає думка про те, що крадіжка і грабіж вчиняються шляхом вилучення майна [13, с. 457–460; 16, с. 128, 130; 17, с. 44, 53; 18, с. 27, 29].

Отже, характерною ознакою крадіжки та грабежу є те, що ці злочини, на відміну від інших злочинів проти власності, вчиняються шляхом фізичного вилучення майна. Тобто об'єктивна сторона крадіжки характеризується таємним вилученням чужого майна, тоді як для грабежу характерне відкрите вилучення такого майна.

Слід вказати, що розбій (ст. 187 КК), що сформульований законодавцем як напад з метою заволодіння чужими майном, не передбачає законодавчого визначення діяння як викрадення. Проте П. С. Матишевський вважає, що вилучення майна характерне і для розбою [19, с. 33]. Г. А. Крігер, розглядаючи розкрадання, також вважав, що під час крадіжки, грабежу і розбою злочинне заволодіння майном відбувається шляхом його вилучення [12, с. 99].

Проте, вилучення чужого майна не є обов'язковою об'єктивною ознакою розбою, оскільки заволодіння майном, тобто його вилучення, є метою вчинення розбою.

Слід сказати, що на думку В. А. Владимірова, викрадення має визнаватися закінченим за умови, що чуже майно не тільки вилучене з володіння потерпілого, але й перейшло у фізичне володіння викрадача (об'єктивна ознака), який вважає свої дії завершеними, і в силу чого набув підстави вважати себе єдиновладним власником викраденого, що перейшло у його руки (суб'єктивна ознака) [17, с. 39]. Дійсно, саме по собі вилучення майна під час викрадення тільки формально позбавляє власника майна і ще не свідчить про вчинене викрадення. Тому процес переміщення майна можна вважати закінченим лише тоді, коли злочинець не тільки вилучив майно із чужого володіння, але й сам став ним володіти на власний розсуд (утримувати, користуватися, витратити тощо).

Таким чином, третьою об'єктивною ознакою викрадення у крадіжці й грабежі слід назвати спосіб переміщення предмета викрадення – вилучення чужого рухомого майна.

Слід сказати, що специфіка викрадення полягає у тому, що під час його вчинення вилучення чужого майна здійснюється проти або всупереч волі власника, поза його згодою.

Так, у разі таємного викрадення (крадіжка), вилучення відбувається поза і без всякої участі свідомості та волі потерпілого, таємно від нього. Вважаючи грабіж насильницьким різновидом викрадення, В. А. Владимиров вважав, що грабіж, поєднаний з насильством, полягає у такому вилученні майна із чужого володіння, яке забезпечується придушуванням волі потерпілого фізичним або психічним насильством» [17, с. 33]. Тобто насильство може передувати вилученню, супроводжувати сам процес вилучення або мати місце одразу після вилучення з метою утримання винним майна. В останньому випадку крадіжка або ненасильницький грабіж залежно від ступеня і характеру насильства переростають у насильницький грабіж або навіть у розбій. Вилучення проти волі потерпілого має місце і у випадку передачі майна безпосередньо самим потерпілим винному.

Під час вилучення майна також може мати місце обман. Так, крадіжка і грабіж за деякими ознаками подібні до шахрайства. Проте, у випадку шахрайства (ст. 190 КК) винний використовує обман як спосіб впливу на волю потерпілого. У разі ж крадіжки сам обман спрямований не на те, щоб схилити потерпілого до добровільної передачі майна, а лише полегшує доступ до майна або створює умови для його наступного його таємного вилучення, будучи лише способом, що полегшує вчинення викрадення.

Таким чином, можна визначити четверту об'єктивну ознаку викрадення у винаходах крадіжки й грабежу – особа вчиняє фізичне вилучення чужого рухомого майна проти або поза волею власника або іншого володільця.

Можна зробити висновок, що викрадення майна у випадках вчинення крадіжки чи грабежу як злочинів проти власності має такі об'єктивні ознаки:

1) предмет викрадення – рухоме майно, що є чужим для винної особи і у винної особи відсутні повноваження відносно майна, що викрадається;

2) форма переміщення предмета викрадення – вилучення чужого рухомого майна поза волею власника або іншого володільця.

Встановлення об'єктивних ознак викрадення чужого майна як видової категорії дозволяє правильно кваліфікувати діяння під час застосування різних норм про відповідальність за викрадення та допомагає відмежувати це поняття від суміжних кримінально-правових категорій.

Список літератури: 1. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. 2. Емельянов В. П. Защита права собственности уголовным законодательством / Емельянов В. П. – Х. : Рубикон, 1996. – 128 с. 3. Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах. – Х. : Одиссей, 2000. – 448 с. 4. Кримінальне право України. Особлива частина : підруч. для студ. вузів / [кол. авт. за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація] – К.–Х. : Юрінком Інтер – Право, 2001. – 494 с. 5. Клепицкий И. А. Недвижимость как предмет хищения и вымогательства / И. А. Клепицкий // Государство и право. – 2000. – № 12. – С. 11–19. 6. Фойницький І. Я. Курс уголовного права. Часть Особенная. Посягательства личные и имущественные / Фойницький І. Я. [4-е изд.]. – СПб., 1901. – 433 с. 7. Уголовный кодекс ФРГ / [пер. с нем.]. – М. : Зерцало, 2000. – 208 с. 8. Уголовный кодекс Швейцарии / науч. ред., предисл. и пер. с нем. канд. юрид. наук А. В. Серебренниковой. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – 350 с. 9. Уголовный кодекс Испании / под ред. и с предисл. Н. Ф. Кузнецовой и Ф. М. Решетникова. – М. : Зерцало, 1998. – 218 с. 10. Уголовный кодекс республики Польша / науч. ред. А. И. Лукашов, Н. Ф. Кузнецова; вступ. статья А. И. Лукашова, Э. А. Саркисовой; перевод с польск. Д. А. Барилевич. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2001. – 234 с. 11. Уголовный кодекс Грузии / науч. ред. З. К. Бигвава ; вступ. статья О. Гамкрелидзе. – [пер. с грузинск. И. Мериджанашвили]. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2002. – 409 с. 12. Кригер Г. А. Квалификация хищений социалистического имущества. – М. : Юрид. лит., 1974. – 336 с. 13. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / [за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка]. – К. : Каннон, 2001. – 1104 с. 14. Тяжкова И. М. Охрана социалистической собственности : пособ. для слушателей народ. ун-тов. – М. : Знание, 1987. – 96 с. 15. Курс советского уголовного права. – Т. 3 (Особенная часть) / [под ред. Н. А. Беляева, М. Д. Шаргородского]. – Л. : Изд. Лен. ун-та, 1973. – 836 с. 16. Кримінальне право України: Особлива частина : підруч. для студ. вищ. навч. закл. освіти / М. І. Бажанов, В. Я. Тація, В. В. Сташис, І. О. Зінченко та ін. ; за ред. професорів М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К. : Юрінком Інтер; – Х. : Право, 2002. – 496 с. 17. Владимиров В. А. Квалификация похищений личного имущества / Владимиров В. А. – М. : Юрид. лит., 1974. – 208 с. 18. Борзенков Г. Н. Личная собственность под охраной закона / Борзенков Г. Н. – М. : Знание, 1985. – 64 с. 19. Матышевский П. С. Преступления против собственности и смежные с ними преступления / Матышевский П. С. – К. : Юрінком, 1996. – 240 с.

Надійшла до редколегії 06.03.2009

УДК 343.982.33

В. В. Бірюков

СПОСОБИ ТА ФОРМИ ВІДОБРАЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ В СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ

У статті розглянуто форми та методи фіксації (реєстрації) інформації про об'єкти, а також форми обліків з урахуванням досягнень науково-технічного прогресу.

***

В статье рассмотрены формы и методы фиксации (регистрации) информации об объектах, а также формы учетов, принимая во внимание достижения научно-технического прогресса.

***

Summary. Forms and methods of information fixation (registration) about the objects and also forms of registration taking into consideration achievements of scientific and technological advance are viewed in this article.

***

Безсумнівно, якість інформації про об'єкти, яка зберігається в певній інформаційній системі, пряма залежить від того, наскільки